

Runo on tuli ihmisen sielussa

Eino Leino ja alkoholi

Kirsti Koskelainen

Leo Tolstoi on sanonut: "Runo on tuli ihmisen sielussa." Niinhän se on! Jos ei ole saanut kipinääkään siitä tulesta syntymälahjakseen, ei todella ymmärrä runoudesta mitään.

Lieneeköhän kenenkään suomalaisen sielussa palanut koskaan sellainen runon roihu kuin Eino Leinolla, jota hänen aikalaisensa kutsuivat Suomen kruunaamattomaksi runon kuninkaaksi. Tarkastelen tässä kirjoituksessa sitä tulta: mistä se sai polttoaineensa ja miten se vaikutti runoilijan kirjalliseen tuotantoon ja yleensäkin kirjailijan elämään.

Eino Leino (Armas Einar Leopold Lönnbohm) syntyi 6. 7. 1878 Paltamossa maanmittarin poikana. Hän tuli 16-vuotiaana ylioppilaaksi Hämeenlinnan lyseosta vuonna 1895. Yliopistoluvut hän aloitti saman vuoden syksyllä Helsingin yliopistossa. Hän suoritti vain pro exercition ja tietysti myös siihen aikaan opiskelijalle välttämättömän niin sanotun "pikkuteologin", joka oli kynnyksenä jokaiselle akateemisen tiedon valtakuntaan pyrkijälle. Taloudellisten huolien vuoksi Eino Leinon lähimpänä tavoitteena oli suorittaa stipendiaattitutkinto, joka viime vuosisadalla oli varattomien ylioppilaiden ainoa mahdollisuus opintojen jatkamiseen. Eino-poika epäonnistui jossakin tämän tutkinnon pikkutentissä. Sitä ei saanut enää uusia, ja hän menetti mahdollisuutensa apurahaan.

Siihen saakka Eino Leino oli ansainnut Helsingissä toimeentulonsa kirjallisella työllä ja käännöksillä. Vuonna 1896 oli ilmestynyt hänen esikoisteoksensa Maaliskuun lauluja. Jo lukioaikanaan Leino oli eräänä kesänä ruotsin kielen opettajansa toimeksiannosta kääntänyt Runebergin Kuningas Fjalarin, josta hän oli saanut Otavalta sievoisen käännöspalkkion.

Epäonnistuminen stipendiaattitutkinnossa masensi Leinoa niin, että hän päätti kerta

kaikkiaan jättää yliopistoluvut ja heittäytyä vapaaksi kirjailijaksi ja sanomalehtimieheksi. Yksi ainoa suomalainen kirjailija oli ennen häntä uskaltanut ottaa samanlaisen riskin, nimittäin Aleksis Kivi, jonka esimerkki taloudellisessa mielessä ei varmaankaan ollut rohkeaiseva.

Eino Leinon vanhempi veli, filosofian tohtori ja myös runoilija Kasimir Leino, työskenteli Päivälehdessä (nykyinen Helsingin Sanomat) toimituksessa, ja sinne hän vei nuorimman veljensäkin. Eino Leino sai sieltä myöhemmin vakinaisen paikan kirjallisuus- ja taidearvostelijana sekä nuorsuomalaisen puolueen vaikuttajana, mm. Teemu-nimimerkkiä käyttävänä pakinoitsijana.

Suomalaisen kaunokirjallisuuden ja yleensä suomalaisen taiteen kaikkien alojen kannustaminen ja huoltaminen kuului aivan erityisesti päivälehteläisten ohjelmaan. Muutenkin Päivälehdessä toimituksessa ilma oli ajan aatteiden kyllästämä. Siellä tapasivat toisensa paitsi lehteen vakinaisesti kuuluvat kirjailijat, myös maaseudulta kaupunkiin pistäytyvät taiteilijat, kuten Jean Sibelius, Akseli Gallén ja Pekka Halonen. Tähän suomalaisen kulttuurin valiopiiriin johdatti Kasimir Leino nuorimman veljensä.

Tästä alkoi Eino Leinon valtava elämäntyö. Vaikka hän ei elänyt kuin 47-vuotiaaksi, hän ehti kirjoittaa pitkälti toista sataa runo- ja proosateosta, näytelmiä, kirjallisuus- ja taidearvosteluja ja lukemattomia poliittisia pakinoita. Viimeksi mainitut olivat niin suosittuja, henkevästi ja hauskaasti kirjoitettuja, että kerrotaan helsinkiläisten päivän olleen piloilla, jos Teemun pakinaa ei löytynyt sen päivän lehdestä. Pakinoissaan hän, paitsi ruoski innokkaana nuorsuomalaisena vanhoillisia suomettarelaisia, opetti suomalaisia ajattelemaan

omilla aivoillaan ja yritti valaa heihin meiltä suomalaisilta niin usein puuttuva suvaisevaisuutta.

Eino Leino oli aivan ilmiömäinen kielinero. Kääntämällä monista eri kielistä suomenkielille vielä siihen aikaan tuiki tuntematonta eurooppalaista kirjallisuutta hän tältäkin osin vaikutti arvokkaalla tavalla suomalaiseen kulttuuriin. Hän käänsi italian kielestä Danten Jumalaisen näytelmän (WSOY 1912—14), saksan kielestä Goethea ja Schilleriä, ranskasta Anatole Francea ja ruotsista Runebergiä ja Bertel Gripenbergiä ja hyvin paljon muuta. Ei siis ihme, että hänen kuuluisa aikalaisensa kirjailija Aino Kallas huudahtaakin: ”Hänhän on geniaalinen, geniaalinen!”

Suomen ruotsinkieliset kulttuuripersonat, kuten Bertel Gripenberg, Gustaf Mattsson (pakinoitsijana tunnettu nimimerkillä Ung-Hans) ja Ernst von Wendt, pitivät häntä parhaimpana yhdysmiehenä suomenkielisten ja ruotsinkielisten kulttuuripiirien välillä (Nya Tidningen 16. 1. 1926). ”Hän ei myös milloinkaan pyrkinyt oppimaan aineen ja kanssaihminen hallitsemisen taitoa. Hänelle oli ajatus ja aatteet kaikki kaikessa”, lausuu Ernst von Wendt Minnen och intryck -kirjoituksessaan Eino Leinon kuoleman jälkeen. Hän jatkaa: ”Hän oli aina pinnalla, hän oli sitä silloinkin ihmetystä herättävällä tavalla kun hän oli alakynnessä. Jokin hänessä kohosi aina tilanteen yläpuolelle, eikä hänen ajatuksensa voimaa ja kirkkautta mikään voinut vastustaa.”

Eino Leino kuoli tammikuun 10. päivänä 1926. Hakiessani nyt, 55 vuoden päästä, tietoa aluksi mainitsemastani runon tulesta ja sen polttoaineesta olen löytänyt lähemmäksi kolmesataa kirjaa, jotka kokonaan tai osittain käsittelevät Eino Leinon elämää ja arvostelevat ja analysoivat hänen tuotantoaan. Luettuani nämä en voi muuta kuin toistaa Aino Kallasta: hän oli todella geniaalinen!

Nyt todennäköisesti alkaa jo lukija moralisoiden kysyä: Eikö Eino Leino ollut kuollessaan aivan rappiolla, elänyt yhteiskunnan hylkimänä, alkoholistina? Kuollut köyhyyteen ja kurjuuteen jossain Tuusulassa tai Järvenpäässä? Jotkut ovat jopa kertoneet tai kuulleet, että hän tuupertui humalapäissään lumihankeen ja paleltui kuoliaaksi.

Lumihankeen hän ei kylläkään tuupertu-

nut. Hän kuoli omassa sängyssään aivoverenvuotoon monikymmenvuotisten ystäviensä luona Riitahuhta-nimisessä talossa lähellä Nuppulinnan pysäkkiä. Hän oli paennut Helsingistä maaseudun rauhaan valmistelemaan teostaan Elämäni kuvakirja, jonka ensimmäinen osa oli juuri ilmestynyt syksyllä 1925. Toinen osa oli tekeillä hänen kuollessaan (R.O. Stenin käsinkirjoitettu moniste, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto).

Kysymykseen, eikö hän ollut alkoholisti, pitää vastata: oli. Nykyaikaisenkin diagnostiikan mukaan näin oli. Tästä on niin monta todistetta hänen aikalaisiltaan, että sitä voidaan pitää selviönä. Mutta sehän ei ole tärkeintä tässä, vaan se, miten alkoholi vaikutti hänen tuotantoonsa. Täysin täsmällistä ei tällainen tarkastelu tietenkään voi olla, koska se rakentuu silminnäkijöiden kertomuksista.

”Eino Leino koulupoikana oli mitä terveimmän ja pulskemman koulupojan kuva”, kertoo K.S. Laurila kirjoituksessaan Eino Leino Merikosken kaupungissa (Nuori Suomi, Joulualbumi 1926).

Myös ensimmäinen opiskeluvuosi tuntuu menneen Eino Leinon Elämäni kuvakirjan mukaan aika mukavasti. Sitten hänelle tapahtui jotakin joka ainakin osittain vaikutti hänen alkoholin käyttöönsä. Lönnbohmien (Eino isä oli alunperin Mustosia Liperistä) suvussa esiintyi mielisairautta. Jo Eino kouluaikana joutui hänen veljensä Viktor — ”tervein ja urheilullisin meistä kaikista” — mielisairaalaan Käkisalmeen. Hän kuoli siellä vuonna 1899. Ihaillussa ja rakastetuimmassa veljessä Kasimirissa alkoi myös vuosisadan vaihteessa näkyä mielisairauden oireita. Yhtä sisaristaan Eino ei ollut koskaan omien sanojensa mukaan nähnyt terveenä. Ilmeisesti mielisairauden pelko tai geneettinen sukurasisuus oli osasyynä Eino Leinon alkoholisoitumiseen.

Hiihtäjän virsiä, Leinon toinen runokirja, ilmestyi vuonna 1900, ja siinä on järkyttävä runo nimeltä Varjele Herra mun järkeäin:

Varjele Herra mun järkeäin
mua varjele hullun yöstä,
mua kurita, mut älä anna mun
näin elävänä hautahan syöstä.

Mun pääni on niin sairas,
mun päiväni levoton
ja kun yö musta joutuu,
niin poissa mun uneni on.
Herra varjele järkeni valo!

— — —
Oi Herra, Herra, Herra,
ota multa kaikki muu,
ota laulun lahja,
tai sulje mullalla suu,
mutta varjele järkeni valo.

On vaikea uskoa, että iloinen ja huoleton, optimistisesti elämään suhtautuva runoilija on kirjoittanut tuon runon 20-vuotiaana. Tietysti voimme ajatella, että tähän on vaikuttanut Viktor-veljen ”järjen valon sammuminen” jo keväällä 1892, jolloin Eino oli vasta 14-vuotias. Tai voimme myös kuvitella, että nuorella runoilijalla oli jo tähän aikaan harhankyjiä ja kuuloharhoja:

Minä kuulen ääniä kummia,
joit eivät toiset kuule.

— — —
Sain viestit mailta vierailta,
joit eivät toiset tunne.

Jos Eino Leino olisi ollut meidän vuosisattamme loppupuolen ylioppilas, olisi hän noissa tunnelmissa tilannut ajan psykiatrilta. 1960-luvulla hänelle olisi määrätty pelkotiloihin ja ahdistukseen jotakin meprobaaattia, Nervonusta tai Miltownta, 1970-luvulla Diapamia tai Temestaa. Sen jälkeen väsymykseen ja apaattisuuteen Reaktiivaa. Siihen aikaan ei näitä aineita ollut vielä keksitty — alkoholi tuntui olevan Eino Leinon psyyken lääke. Ehkäpä onneksi suomalaiselle kulttuurille! — Tietysti alkoholilla on omat haittansa, niistä tiedämme jo — Luojan kiitos — enemmän kuin lääkkeiden haitoista.

Eino Leinon huonetoveri opiskelua ajoilta kertoi haastattelutietoja Aarre Peltoselle 14. 7. 1951: ”Tutustuin Eino Leinoon Helsingissä, kun tulin Parikkalasta sinne III luokalle vanhaan Lucina Hagmanin yhteiskouluun syksyllä 1895. Asuin neljä lukuvuotta Olga Kyreniuksen, Eino Leinon äidin sisaren, täysihoidolassa, niistä kolme ensimmäistä Eino Leinon huonetoverina. — — — Hänellä oli tapana tul-

la öisin vasta pikkutunneilla kotiin, usein kello kahden, joskus vasta kello neljänkin aikaan aamulla. Hyvät vakituiset toverit, etenkin Larin-Kyösti ja Evert Katila (Uuden Suomettaren musiikkiarvostelija) veivät hänet mukanaan, ja heidän seurassaan hän jo silloin käytti alkoholia. Useat runonsa hän siihen aikaan näytti alustavasti panevan paperille yöllä kotiin saapuessaan, pienessä hiprakassa. Heti tultuaan hän kävi pöydän ääreen ja alkoi kirjoittaa. Aamupäivä häneltä sitten kului maastessa pitkälle. — — — Maila Talvio kävi melkein joka päivä Leinojen luona, ja puhetta tuli häneltä kuin gramfonista.”

Samaan tapaan kertoo Eino Leinon elämäntavoista vuodelta 1898 Ilmari Kianto, toinen Paltamon poika 1931: ”On talvinen aamu, kun Papin Poika saapuu junallaan pääkaupunkiin. Hän on vaihtanut kirjeen Eino Leinon kanssa ja tietää siis, että nuorella runoilijalla on dubletti ja että on tervetullut sinne ensihätäan ’kiinailemaan’. Kaivopuistossa se Paltamon poika kuuluu asuvan ja sinne käskee Papin Poika ajurin ajaa. — — — Kirjoituspöytä on täynnä huiskinhaiskin heitetyitä papereita, käsikirjoituksia — runoilijan tapa oli työskennellä öisin ja vasta aamupuoleen vääntäytyä nukkumaan. Sillä vasta pikkutunneilla hän tavallisesti palasi kotiinkin kaupungin huminasta. — — — Heräjä sinä, joka makaat! Kuinka kauan lieene mennytkään ennen kuin Eino Leino unenpöpperöstään vihdoinkin kohotti pieluksesta pörröisen päänsä ja tirkisti silmiin. — — — Hän harppasi kulauttamaan vaillinaisen olutlasinsa pohjaan ja sytytti savukkeen kuukkaillen alusvaatteisillaan pitkin huonetta. — — — Kun iltaisin palasin kaupungilta aterioimasta ja huoneita hakemasta, oli dubletin isäntä aina poissa eikä palannut ennen kuin aamuyöstä kompuroiden huoneeni läpi ja uskoen minun nukkuvan syvässä unessa ryhtyi kirjallisiin töihinsä niin että kynä rapisi.”

Samantapaiseen jo opiskeluaikaiseen alkoholin käyttöön viittaa Maila Talvion kertomus kirjassa Rukkaset ja kukkaset (1947): ”Olimme viettäneet Kirjailijaliiton yhdessäoloo Ylä-Opriksessa. Eräs nuori kirjailijapoika oli astunut joukkoomme hiukan iloisella tuulella, ja hän nyt pitkin iltaa tilasi lisää ja lisää, niin hänen tuli uni — ei mitään sen pahempaa. Ja

uninen runoilijapoikamme torkkui viattomana, joskin jonkin verran kalpeana, tuolillaan kahden neitosen välissä ja yhtäkkiä horjahti toisen syliin ja siitä lattialle...”

Säveltäjä ja Helsingin filharmonisen orkesterin johtaja Robert Kajanus, Leinon ystävä ja toisen aviovaimon isä, kertoo ruotsinkielisessä kirjeessään L. Onervalle (SKS:n kirjallisuusarkisto): ”Luonteenomainen Eino Leinon nopealle luomiskyvyllä on seuraava pieni episodi.

Istuimme eräänä iltana kevättalvella 1898 Kappelissa, kun äkkiä pöydästä pöytään levisi tieto Zaxhris Topeliuksen kuolemasta. Maansuru valtasi kaikki mielet. Tuntiessani että jotain erikoista oli tehtävä vanhan ’sedän muiston kunnioittamiseksi’ kehoitin Eino Leinoa heti ottamaan kynän ja paperia ja kirjoittamaan hautaushymnin. Yhtään aikaa ei ollut hukattavissa.

Ilman muuta hän ryhtyi työhön, eikä kulu-
nut kauan, ennen kuin runo oli valmis. Samana yönä sävelsin nuo kauniit sanat: Nukkuos alla kukkaisen kunnahan.”

Toinen Robert Kajanuksen kirje kertoo myös havainnollisesti Eino Leinon neroudesta: ”Se elämys, joka tuttavuuteni aikana Eino Leinon kanssa on tehnyt minuun ehkä voimakkaimman vaikutuksen, tapahtui silloin, kun me Leevi Madetojan, hänen puolisonsa L. Onervan ja muutamien muiden seurassa vietimme yhteistä iltaa (15. 2. 1916) konsertin jälkeen, jossa Madetoja oli johtanut ensimmäisen sinfoniansa. — — — Äkkiä nousee Eino Leino ja alkaa puhua. Otaksuttiin tietysti, että hän joillakin tunnelmallisilla sanoilla tekisi kunniaa illan sankarille Leevi Madetojalle, mutta erehdyttiin. Siitä ei tullut mikään juhlapuhe, vaan juuri esitetyn sinfonian syvällinen musiikkipsykologinen analyysi, sisälöltä niin nerokas ja muodolta niin täydellinen, etten minä vähäiseltä osaltani milloinkaan ole lukenut tai kuullut mitään taidearvostelua, joka edes lähestulkoonkaan olisi satunut niin ’in medias res’¹ kuin tämä ei-ammattimiehen improvisaatio. Etten olisi häirinnyt sitä syvää hiljaisuutta, joka — niinkuin kaikkien voimakkaiden vaikutusten jälkeen — syntyi puhujan vaiettua, käännyn pöytä-

naapurini Leevi Madetojan puoleen ja sanoin hiljaa: — Miten mikään tuollainen on mahdollista, voitko ymmärtää tätä? Ja sain vastaukseksi: — Sellainen on Eino Leino, hän suorastaan tyrannisoi ylivoimaisella älykkyydellään. — Sokrates redivivus!²”

Näistä kummastakin edellä kerrotuista tapauksista meidän täytynee olettaa, että seurue ei istunut iltaa vesiselvänä. Ei ainakaan Eino Leino enää vuonna 1916.

Helkavirsien I sarja julkaistiin vuonna 1903. Se on hieno teos. Se ei ole vaikeatajuinen. Mutta Helkavirsien II sarja, joka ilmestyi vuonna 1916, on kokonaan toisenlainen. Yrjö Oinonen kirjoittaa (1947) Helkavirsien tästä sarjasta, että ne eivät ole saavuttaneet laajojen harrastajapiirien suosiota. ”Ne ovat sellaista runoutta, joka tullakseen ymmärretyksi vaativat nimenomaan tulkitsemista. Ja tulkit-sijallekin symboliikuviansa väljyyden tähden jättävät paljon erilaisia mahdollisuuksia.”

L. Onerva korostaa Eino Leino -kirjassaan (1932) Helkavirsien toisen sarjan vaikeatajuisuutta mm. sanoilla: ”Koko runoluomien taso on siirtynyt maankamaralta aineettomien fantasiojen neliulottuvuuteen.”

Lukiessani aikoinani Aino Kallaksen päiväkirjoja, oli niissä eräs Eino Leinoa koskeva kohta, joka ratkaisi minulle Helkavirsien II sarjan arvoituksen. Kallas kirjoittaa (1954):

””Te ette ole selvä nyt’, sanoin, ’puhun kanssanne myöhemmin.’ — ”Te aioitte heittää minut yhtäkkiä pois, tällaisen joutavan asian takia’, hän sanoi. ’Katseeseenne tuli äkkiä jotain niin fanaattista, sellainen viha. Te olitte valmis sinä hetkenä unohtamaan kaiken hyvän, mikä meidän välillämme on ollut. Tiedätkö, että minä kestan kaikki — mutta en epäystävällisyyttä. Silloin pakenen tiheimpään tiheikköön ja piiloudun sinne. Olen istunut kello 12 alkaen iloisessa vappuseurassa, se on totta, mutta hetkeksikään en ollut unohtanut, että minun oli tultava teidän luoksenne. Tiedän, että olen juonut, mutta niin vaarallisesti päihdyksissä en ole.’

Hän selvisi yhä enemmän tai pakotti itsensä väkisin siihen. Hän alkoi puhua, niin kuin en koskaan ole kuullut hänen puhuvan, geniaalilla, tuhlaavalla ylemmyydellä, räiskyen kau-

¹ suoraan asiaan

² uudelleen syntynyt Sokrates

niita vertauksia, suuria kuvia. Kymmenettä osaakaan en saa tähän, se kulki vain ylitseni, ohitseni, häikäisevällä voimalla, en ikinä ole tuntenut hänen voimaansa ja nerouttaan niin kuin tällä hetkellä. Tietysti oli alkoholilla yhä osansa, hän ei voinut enää hillitä itseään samoin kuin ennen tai ei ehkä tahtonutkaan.”

Kuten tästä näemme, alkoholi vapautti Eino Leinossa jotakin sellaista, joka teki hänestä tietäjän ja näkyjen näkijän, kuten niin moni hänen aikalaisensa hänestä on sanonut.

Tosin R.O. Sten, Eino Leinon pitkäaikainen ystävä, jonka kodissa Eino Leino oli kuollessaan täysihoidossa, kertoo aiemmin mainituissa muistelmissaan Eino Leinon viimeisistä vuosista. Hän paheksuu jyrkästi sitä, että yleisesti puhutaan Eino Leinon runojen syntyneen alkoholin vaikutuksen alaisena ja kapakoissa. Hän yrittää kovasti todistella toisin.

Voi panna merkille kaikkien Eino Leinon ystävien tekävän samoin. Kukaan ei esimerkiksi ”jälkikirjoituksessaan”, joita vuonna 1926 oli jokaisessa joululehdessä ja -albumissa, mainitse Eino Leinon alkoholin käytöstä. Hyviä, uskollisia ystäviä runoilijalla oli paljon!

Filosofian tohtori Aarre M. Peltonen, joka on väitellyt tohtoriksi Eino Leinon Helkavirsien I sarjan rakenteesta, synnystä ja tulkinasta (Maanpiiristä metafysiiseen 1975), sanoo toimittamansa Eino Leino aikalaistensa silmin -teoksen esipuheessa: ”Nimenomaan haluan korostaa, ettei ole tarpeen kaunistella Leinon elämänvaiheita eikä siinä mielessä karsia muistelmista mitään olennaista. Eino Leino oli suuri runoilija ja syvälinen tietäjähenki. Hänen elämänvaelluksensa poikkesi monessakin suhteessa tavanomaisuudesta.”

1890-luvun loppupuolella, jolloin Eino Leino saapui Helsinkiin ja aloitti ravintoloissa istumisen, ei sitä millään lailla pidetty sopimattomana ajankuluna. Varsinaista ajan kulluttamista se ei hänelle ollutkaan. Helsingissä työskentelevät tai vierailevat taiteilijat, jotka kaikki siihen aikaan tunsivat toisensa, kokoontuivat ilta illan jälkeen Kämpiin tai Königiin keskustelemaan töistään ja uusista suunnitelmistaan. Ymmärtävä ja inspiroiva seura, hyvä viini tai Munkki-likööri, joka siihen aikaan oli erittäin suosittu, antoivat ajatuksille lentoa. Eino Leinon parhaimmat ru-

not ja Teemun teemat kypsyivät näissä tilaisuuksissa; aamuyöstä sitten kotiin ja kirjoituspöydän ääreen kirjoittamaan puhtaaksi aikaansaannokset.

Näin oli laita toistenkin taiteilijoiden. Eino Leino kertoo 27. 2. 1916 pienen ”muistelon” Sunnuntai-lehdessä, jonka päätoimittaja hän oli, Akseli Gallen-Kallelan luomistavasta:

”Siitä on jo kohta kaksikymmentä vuotta. — — — Istuttiin eräässä taiteilijaseurassa. Monta kaunista sanaa lensi ilmaan, pahoin pelkään, että useampi kuin yksi erehtyi myöskin kertoilemaan vielä valmistumattomista teoksistaan. Gallén-Kallela yksin istui ääneti, veteli viiksiään, katseli alta synkän kulmakarvan ja vertaili kokemuksiiaan. Hän oli silloin maalaisempi kuin meistä kukaan. Korven jyrkkä, vääjäämätön vaatimus asui hänessä.

Äkkiä nousi hän. Kimposi täyteen, joustavaan pituuteensa ja esitti sen sisäisen mielikuvansa, minkä me sitten olemme ’Kullervon kirouksen’ nimellä oppineet tuntemaan. Ääni, sanat, eleet ja liikkeet tottelivat taiteilijaa. Sillä mikä on ’Kullervon kirous’? Ketä kiroaa kurja Kalervon poika? Ilmarin emäntää, kaikkia emiä ja emäntiä maailmassa, kaikkia koteja hän koditon, kaikkia perheitä hän perheetön, koko järjestyttyä, porvarillista yhteiskuntaa, jonka jäsen hän ei itse ole, johon hän ei voi kuulua, koska hän on toista, paljon syvempää ja synkempää rotua, joka on luotu yksin elämään ja yksin kuolemaan.

Syntyi hiiskumaton hiljaisuus. Jokainen läsnäolijoista käsitti, että suuren taiteen henki sillä hetkellä kulki heidän ylitseen. Ja läsnäolijoista nuorin (Eino Leino) ymmärsi samassa ensi kerran, mitä taide on, mitä se on aina ollut ja tulee aina olemaan, nimittäin ikuinen elävä vastalause olevia oloja kohtaan, jotka aina ovat vanhoillisia verrattuina niiden sisällä piilevään, vielä toteutumattomaan paremman ja onnellisemman maailman aavistukseen.”

Eino Leinon toinen hyvä ystävä, Jean Sibelius, joka vuonna 1908 tapahtuneen vaikean kurkkukasvainleikkauksen jälkeen joutui olemaan ilman alkoholia ja tupakkaa seitsemän vuotta, valittelee monta kertaa päiväkirjassaan, kuinka hän kaipaakaan hyvän viinin ja sikaarin stimulanssia ”takoessaan” jotakin teemaa vaikeassa sävellystyössään. Kun hän

sitten pitkän paussin jälkeen uskalsi taasen käyttää kumpaakin, tuli maahan kieltolaki, joka vaikeutti hyvien viinien saantia. Näin hän kirjoittaa päiväkirjassaan jo 19. 5. 1919 (Tawaststjerna 1978): "Minun olisi helppo elää ja tehdä se mikä vielä on tehtävä, jos halpoja viinejä olisi saatavissa. Nyt viski ja viina vetävät minut syövereihinsä." — "Viinin lirhuahan" ei kukaan tietysti viitsinyt salakuljettaa maahan, jo kannattavuutensa puolestakin sen täytyi olla tuhdimpaa tavaraa. Tietysti raittiusaate oli jo viime vuosisadan puolivälissä levinnyt meidänkin maahamme, mutta se oli vain alempia kansankerroksia varten. Niin meillä kuin muuallakin säätyläiset elivät aivan toisenlaista elämää kuin varsinainen kansa. Tosin rovasti saattoi saarnastuolistaan tai kinkereillä valuttaa ikuista kadotusta juoppojen ja viinankeittäjien — ja myöhemmin salakuljettajien päälle, mutta kottona häntä odotti lämmin totti. Tuskinpa hänelle kuitenkaan juolahti mieleen, että hän opetti toisin kuin itse eli. Jokainen säätyläinen tunsikin meidänkin maassamme sananparren: Mikä sopii Jupiterille ei sovi härälle.

Taiteilijat olivat vielä asia erikseen. Heitä ymmärrettiin ja ihailtiin yli luokkarajojen. Eino Leino, tämä taisteleva humanisti, joksi Erik Tawaststjerna häntä useaan otteeseen nimittää kirjassaan Jean Sibeliuksesta, ymmärsi myös rahvasta. Hänelle Suomen kansa kokonaisuudessaan oli läheinen. Hänen humanisminsa ei ollut vain esteettistä humanismia vaan myös sosiaalista. Suomen Työmieheissä hän ilmoitti 3. 11. 1920 yhtyvänsä niihin ponsiin, joilla Helsingin työtä tekevä kansa on vaatinut valtiollisia vankeja vapaiksi. Tämän jälkeen ei mennyt kauaakaan, kun Suomen runous oli saanut kruunatun perintöprinssin, V.A. Koskenniemen. Häneltä tilattiin nyt viralliset runot Suomen valtion virallisiin tilaisuuksiin.

Kun sotien jälkeen 1940-luvulla puuhattiin maahamme Suomen Akatemiaa, kaivettiin taas vanhat asiat esille. Helsingin Sanomat huomautti, että manalle mennyt Eino Leino oli hyvä runoilija mutta huono poliitikko, akatemiaan ehdolla ollut ja sinne myöhemmin valittukin V.A. Koskenniemi taasen hyvä poliitikko.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkis-

toon on talletettu paljon julkaisematonta Eino Leino -tietoa. Jokainen arkistossa tutkimuksia tekevä joutuu antamaan arkiston virkailijalle lupauksen, ettei käytä tietoa väärin, esimerkiksi asianomaisen muiston häpäisemiseksi. Näin onkin hyvä. Täytyyhän jokaisella olla jonkinlainen oikeus intimiteettisuojaan, vaikka Leinolla ei sitä ole paljoakaan ollut. Hänenlaisellaan persoonalla oli myös vihamiehiä ja kadehtijoita, sellaisiakin, jotka sen jälkeen kun Eino Leinoa ei enää ollut, luulivat aikansa koittaneen.

Eino Leino oli aikalaistensa silmissä suurin boheemi, minkä he olivat koskaan nähneet. Niin hän olisi varmasti meidänkin silmissämme. Etenkin vanhemmalla iälläään Leino oli pelkistänyt itsestään pois kaiken turhan ja porvarillisen, kaiken sen mitä itsenäisyyden alun Suomessa ehkä eniten ihailtiin. Jos hän ei olisi saanut sielunsa tulelle polttoainetta, alkoholia, miten hänen olisi käynyt? Olisiko kehittänyt porvarillinen Eino Leino, joka epäonnistuttuaan stipendiaattitentissä olisi kirjoittellut kilttejä kertomuksia joulualbumeihin ja niistä saamiensa palkkioiden turvin suorittanut kandidaattitutkinnon. Saanut valtion viran. Mennyt kymmeneksi aamulla virastoon tärkätty valkoinen kaulus kaulassa. Palannut kolmelta kotiin, ottanut torkut sohvalle, syönyt päivällistä vaimon ja lasten kanssa ja sen jälkeen ruvennut kirjoittamaan runoja. Mutta mistä hän olisi kirjoittanut? Kotiliedestä, porvarilliseen elämänmuotoon pakotetusta rakkaudesta, valkoisesta vapaasta Suomesta? Ylistänyt Suomen valkoista armeijaa ja sen voittoisia aseita?

Ei! Tätä Eino Leino ei olisi varmasti kestänyt. Einoon veljet Kasimir ja Viktor eivät läikinneet itseään alkoholilla, mutta he eivät myöskään kestäneet. Eino Leinolle alkoholi oli lääke, joka vapautti hänet sisäisistä tuskatiloista, antoi tilaisuuden purkaa painolastia siihen suureen elämäntehtävään, johon hän oli syntynyt. Tietysti voimme haikeana todeta: lääkettä käytettiin liian paljon. Se vaarahan on aina olemassa.

Nuori Uno Kailas, joka suureksi murheeseen ei koskaan tavannut Eino Leinoa, sanoo ensimmäisessä runokirjassaan (1932) runossa Elämän ylistys:

Ei ole sääli sitä sydäntä,
jonka sinä ristiinnaulitset omin käsin
tahi joka musertuu rautaisen anturasi alla,
sillä sen sydämen mitta on täysi.
Voi sitä sydäntä,
tuhannesti: voi sitä sydäntä,
joka ei koskaan maistanut Sinua, Elämä,
Jumalan matojen ihana ruoka!

Ainakin tätä Jumalan matojen ihanaa ruokaa Eino Leino sai maistaa kyllikseen. Ilman sitä ei meillä olisi kulttuurimme kruunussa sen täydellisintä jalokiveä, Eino Leinon Elegiää, Nocturnoa eikä Löysäläisen laulua. Nämä runot olisivat kirkkaimpia jalokiviä muidenkin kansojen kulttuurissa.

Kirjallisuus

- Kailas, Uuno: Runoja. Porvoo 1932
Kallas, Aino: Päiväkirjat vuosilta 1916—1921. Helsinki 1954
Kianto, Ilmari: Nuori runoilijamaisteri. Helsinki 1931
Leino, Eino: Kootut teokset. Helsinki 1927
Leino, Eino: Pakinat. Koonnut Aarre M. Peltonen. Helsinki 1960
Oinonen, Yrjö: Eino Leinon Helkavirsien II sarjan ongelma. Helsinki 1947

Okkonen, Onni: A. Gallen-Kallela. Elämä ja taide. Porvoo 1949

Onerva, L.: Eino Leino. Runoilija ja ihminen. Helsinki 1932

Peltonen, Aarre M.: Eino Leino aikalaistensa silmin. Helsinki 1956

Peltonen, Aarre M.: Eino Leinon kirjeet Aino Kallakselle, ystäville ja yhteisöille. Helsinki 1962

Peltonen, Aarre M.: Maanpiiristä metafyyriseen. Acta Universitatis Tamperensis 1975

Saarikoski, Pentti: Eino Leino — legenda jo eläessään. Porvoo 1974

Sarajas, Annamari: Elämän meri. Porvoo 1961

Sarajas, Annamari: Viimeiset romantikot. Porvoo 1962

Talvio, Maila: Kukkaset ja ruukkaset. Porvoo 1947

Tawaststjerna, Erik: Jean Sibelius, I-IV. Helsinki 1965—1978

Thauvón-Suits, Aino: Tuntemani Eino Leino, kärsivä ihminen. Porvoo 1958

Wuolijoki, Hella: Kajavia ja kummituksia. Helsinki 1947.

Julkaisematonta aineistoa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) kirjallisuusarkistosta. Sanoma-, aikakaus- ja joululehtiä yksityisarkistosta.

English summary

Kirsti Koskelainen: Runo on tuli ihmisen sielussa. Eino Leino ja alkoholi (A poem is fire burning in a man's soul. Eino Leino and alcohol)

Eino Leino (1878—1926) was one of the most productive Finnish authors. He wrote more than a hundred books, of poetry or prose, besides plays, art criticism and innumerable political articles. Nevertheless, throughout his life Leino drank heavily. This short work is written on the basis of about three hundred books that are wholly or partly devoted to describing or evaluating the life of

Eino Leino.

Leino was a leading figure in the Finnish cultural life of his time. He is an example of a creative genius who suffered from mental supersensitivity, which apparently had a clear genetic origin. In his case, the sensitivity found expression through his prodigious verbal talents. Moreover, it was possibly with the help of alcohol that Leino avoided the fate of his brothers, who became mentally ill. Alcohol, however, was one cause of his early death.